

Fotográfia

Kollárs István fordítása

A múlt század húszas éveinek kezdetén keltette fel a fotográfia Moholy-Nagy érdeklődését. Ebben az időben minden érdekelte, ami új volt, és ekkor kezdte tevékenységét a Bauhaus keretében is. Noha ez az 1919-ben létesített intézmény interdiszciplináris iskolaként indult, a fotográfia csak Moholy Weimarba érkezésével vált tanulmányozás tárgyává az ún. előkészítő tanfolyam keretében, amelynek során a modern formatervezés alapjaival ismerkedtek meg a fiatal hallgatók. A fotográfiával kapcsolatos nézeteit Moholy a *Festészet, fényképészet, film* című könyvében fejti ki, amely a Bauhausbücher nyolcadik füzeteként jelent meg. Érdeklődése a fénykép ontológiai kérdéseire irányul. Megkísérli, hogy a fotográfia velejéig, lényéig hatoljon, hogy elméletileg és művészi gyakorlatával konceptualizálja a fényképet, olyan pozícióba helyezze, hogy saját média-tulajdonságaival és lehetőségeivel önállóan képviselje magát... Más szóval a fotográfia nemcsak interpretatív eszköz, nemcsak hű másolatot teremt a valóságról, hanem arra is képes, hogy felfedje a valóság lényegét. Említett könyvében Moholy-Nagy saját fényképei mellett Stieglitz, Man Ray, Renger-Patzsch fotográfiáit, Hanna Hoch fotómontázsait, több saját kísérleti alkotását és sok újságfotót ad közre. Želimir Košćević szerint ebben az esetben éppen ezek a névtelen fotóriporterektől származó újságfotók a kulcsfontosságúak: „Az egyszerű újságfotót, a kísérleti próbálkozásokat, a fotogramot és fotókollázst, vagy a fotómontázst részesítve előnyben, világosan utal arra, hogy a konvencionális művészfotónak vége, és hogy a vizuális művészetek körében új fejezet kezdődik, a fotográfia fejezete.”¹

Moholy-Nagy László fotográfusi opusát polimorf, néha egymással ellentétes koncepciók összességékként kell vizsgálnunk. Általánosan elfogadta a fotográfiai „objektív szem” számos lehetőségét, de határozottan

elutasította, hogy a fényképet a személyes impressziók ábrázolási eszközeként kezelje. A fotográfia sajátos kifejezésmódja a tiszta optikai képet jelenti, amely mentes minden periferikus hatástól. Az ilyen alkotásokat nem „korlátozza” semmilyen kulturális konvenció, a fényképész lelkiállapota, expressziója. A valóságábrázolásnak ez az új esztétikája, amelyet Moholy-Nagy László vezet be fotográfiáival, kivételesen hatékony: az ő fotográfiája a kamera objektív optikájának eredménye, és szorosan kapcsolódik a kor szelleméhez, amelyben keletkezett. „Nagy új szemléletének optikájában a látható valóság konstrukcióként nyilvánul meg” – állapítja meg találoán Klaus Honef, áttekintve a XX. század fényképészetét.² Moholy alkotótevékenységének ebben a szakaszában kivételesen fontos, hogy milyen nézőpontból készül a felvétel. Leginkább az izgalmas felülnézeteket, a madártávlatot választotta. Ezek a felvételek a talajra merőleges nézőpontjuk következtében valóban új láttatást kínáltak, addig nem látott „alaprakzok” új vizúrait, ennél fogva a valóság valóban másféle és új vizuális értelmezését nyújtották. Elképzelhetjük a korabeli nézők csodálkozását, a képek kiváltotta izgalmut. Valószínű, hogy az ilyen fényképek az első pillanatban nem nyújtották a motívum felismerésének, egyfajta „birtoklásának” örömet. Honef odáig megy, hogy szédülésről, izgatottságról beszél, emlékeztetve arra, hogy a horrorfilmekben a madártávlat lefelé veszélyt jelez. Valamilyen izgatottság Moholy-Nagy Lászlónak azokban a képeiben is van, amelyek embereket ábrázolnak – ezt a feszültséget a fény és az árnyék izgalmas játékaival, a motívumok szokatlan konstrukcióival, drasztikus kompozíciós vágásokkal, „véletlen” és meglepő látványokkal fokozza. Mindenesetre ezek a fényképek arról tanúskodnak, hogy a művész a kor szellemében érez, olyan szenzibilitással, amely számos ellentmondástól, a civilizációs vívmányok és botlások konfrontációitól terhes korban alakult ki...

Moholy opusának sajátos darabjai a fotogramok, a fényképezőgép felhasználása nélkül alkotott fényképek. Az első ilyen képeket 1922-ben készítette, ugyanakkor, amikor hasonló képekkel kísérletezett Man Ray is Párizsban. Főként absztrakciós, jól megszerkesztett kompozíciók voltak ezek. Nagyon fontos azonban, hogy a szerző számára ezek a fényképek kulcsfontosságúak abban a törekvésében, hogy eljusson a fotográfia autentikus értelmezéséhez. „A fotogram, a kamera nélküli fényformálás a fotográfia igazi kulcsa, mert a fotográfusi eljárás abszolút tulajdonságát testesíti meg, lehetővé teszi, hogy a fényfolyamatokat közvetlenül rögzít-

---

² Klaus Honef: *Fotografija*. 2. fejezet. Ruhrberg Scheckenburger, Fricke, Honef, *Umjetnost dvadesetog stoljeća*, VBZ, Zagreb, 2004.

sük a fényérzékeny rétegen, függetlenül a kamerától, betekintést nyújtva egy eddig teljesen ismeretlen optikai megformálásba, amely saját törvényszerűségeit követi...”³

A fotoplasztikáknak nevezett alkotásaiban Moholy a fotómontázssal foglalkozik. A fotópapír fehér terébe alakokat és tárgyakat helyez, amelyeket egyenes vonalakkal és vonalstruktúrákkal köt össze. Valamilyen szervezett (szellemi) tér hatását kelti, amelynek sajátos geometriája a fotókolázs-fragmentumok átgondolt, tartalmi és plasztikus struktúrákba történő, logikus kapcsolódásának benyomását teszi a szemlélőre.

Egyértelmű, hogy Moholy-Nagy László fotográfiai munkássága a fényképezés történetének egyik legfontosabb fejezetét képviseli. Előtte senki sem kutatta olyan eltökélten a fotográfiai média természetét, nem volt művész, aki annyi alkotói szabadsággal, határozottsággal és egyéniséggel készített volna sajátos nyelvű, vizuális felépítésű, a valóságot karakterisztikusan értelmező és „kommentáló” fotográfiákat. A médium természetének és törvényszerűségeinek szinte megszállott kutatása és elvi álláspontjai miatt Moholy opusa örök időkre avantgárd építménynek minősült. Moholy felismerte és felfedte a fotográfiának, mint külön médiának a természetét és karakterisztikáit, amely képes arra, hogy meghódítsa a precíz, egzakt igazságokat, de a szenzibilis esztétikai vallomásokat is – amelyek annyira meggyőzően jutnak kifejezésre fotográfiáiban, fotogramjaiban és fotoplasztikáiban. Ezért foglal el Moholy-Nagy László munkássága olyan figyelemre méltó helyet a XX. század modern művészetében, de a fotográfia egész eddigi történelmében is.

---

³ Moholy-Nagy László kijelentése a Ruhrberg, Scheckenburger, Fricke, Honef, *Umjetnost dvadesetog stoljeća*, VBZ, Zagreb, 2004 című könyv alapján.